

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ГЕОГРАФИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒАТТЫ ПАЙДАЛАНУ ФАКУЛЬТЕТІ

ТҰРАҚТЫ ДАМУ БОЙЫНША ЮНЕСКО КАФЕДРАСЫ

Экологиялық кодекстің негізгі принциптері

т.ғ.к., аға оқытушы: Құрбанова Л.С.

АЛМАТЫ 2023Ж.

Экологиялық кодекc

Қазақстан Республикасының экология заңнамасы Қазақстан Республикасының конституциясына негізделеді және осы кодекстен, Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінен тұрады.

Осы Кодекс адам мен табиғаттың өзара іс-қимылы (экологиялық қатынастар) саласында жеке және заңды тұлғалардың қоршаған ортаға әсер ететін немесе әсер етуге қабілетті қызметті жүзеге асыруына байланысты туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді.

Қазақстан Республикасының жаңа экологиялық кодексі

2021 жылы 2 қаңтарда қабылданды.

Кодексте көрсетілген негізгі басымдықтар:

- «Ластаушы төлейді және қалпына келтіреді» қағидатын енгізу
- Ең озық қолжетімді технологияларды енгізу
- Қоршаған ортаға әсерді бағалаудың жаңа тәсілдері
- Қоршаған ортаға эмиссиялар үшін төленетін төлем
- Өндіріс және тұтыну қалдықтарын басқаруды жетілдіру
- Көгалдандыру
- Экологиялық туризмді дамыту
- Жануарларды қорғау туралы заңды әзірлеу

ЖҮЙЕЛІК ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР

- **Атмосфералық ауаның ластану деңгейі** 45 қаланың ішінен:

7 – өте жоғары

10 – жоғары

20 – жоғары

- **Жер үсті суларының ластануы**

- 141 су объектісінен су:

- 55-суды пайдаланудың барлық түрлеріне жарамсыз

- 14 – өнеркәсіптің кейбір түрлеріне жарамды

33 – суару және өнеркәсіп үшін жарамды

- **Кәріздік тазарту құрылыстарының тозуы немесе болмауы**

- 86 қаланың ішінен:

27-де-кәріздер жоқ немесе толығымен тозған

26-да-жаңарту және қайта құру қажет

- **Қалдықтарды сұрыптайтын және қайта өңдейтін ҚТҚ полигондарының болмауы**

3,2 мың полигонның 18,2% - ы экологиялық және

санитарлық талаптарға сәйкес келеді

- **Тарихи ластану**

қауіпті қалдықтарды орналастырудың 16 объектісі республикалық меншікке берілді, оның 5-і жойылды

ЖЕРГІЛІКТІ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР

- Ақтөбе: Көкжиде құмды алабының жер асты суларының ластануы;

- Атырау: "шіріген сәуле"булану өрістері;

- Маңғыстау: "Қошқар-Ата" қалдық қоймасы және мұнай шламдарымен ластану;

- Қарағанды: "Дарьял-У"радиолокациялық станциясының аумағында құрамында полихлордифенил бар конденсаторлары бар контейнерлерді шығару және кәдеге жарату проблемасы;

- ШҚО: радиоактивті ластанудың жергілікті ошақтарының болуы;

ЭК - Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) мүше елдердің тәсілдері негізінде әзірленген түбегейлі жаңа құжат

МЕМЛЕКЕТТІК ЭКОЛОГИЯЛЫҚ САЯСАТТЫҢ ПРИНЦИПТЕРІ

алдын алу принципі

түзету принципі

сақтық принципі

пропорционалдылық принципі

"ластаушы төлейді" принципі

тұрақты даму принципі

интеграция принципі

қоғамдық қатысу принципі

экологиялық ақпараттың қолжетімділік принципі

экожүйелік тәсіл принципі

2025 жылдан бастап ең озық қолжетімді технологиялар тетігі енгізілуде

Мысал 1

кәсіпорын шығарындыларды азайтуға бағытталған ОҚТ енгізгенде

10 жыл ішінде

компания эмиссия төлемдерінен босатылады

Мысал 2

кәсіпорын ОҚТ енгізбейді

эмиссиялар үшін төлемақы мөлшерлемелері 2,4,8 есеге ұлғаяды

2025 жылдан бастап

- ❖ Анықтама: ЕО-да атмосфераға шығарындыларды тазарту технологиялары бөлігінде ҚҚТ енгізу нәтижесінде NO2 69% - ға, SO2 94% - ға, сондай-ақ шаң/қатты бөлшектер 94% - ға қысқарды.
- ❖ Ауаның ластануын азайту ұзақ мерзімді жүйелік шара болып табылады (ЕО тәжірибесі – 15 жыл)

Табиғат қорғау шараларын қаржыландыру

Алдын ала мәліметтер бойынша, 2019 жылы кәсіпорындардың эмиссиялары үшін төлем 96 млрд.теңгені құрады. Бұдан басқа, 2019 жылы компаниялар табиғатты қорғау іс-шараларына шамамен 145 млрд.теңге бағыттады. Бұл жиынтықта 240 млрд. теңгеден астам соманы құрайды. ҚДТ енгізу кезеңі 10 жылға дейін екенін ескере отырып, ҚДТ енгізу мақсаттары үшін өндірісті жаңғыртуға кәсіпорындардың әлеуетті жинақтаған қаражаты 2 трлн астам болады. тг.

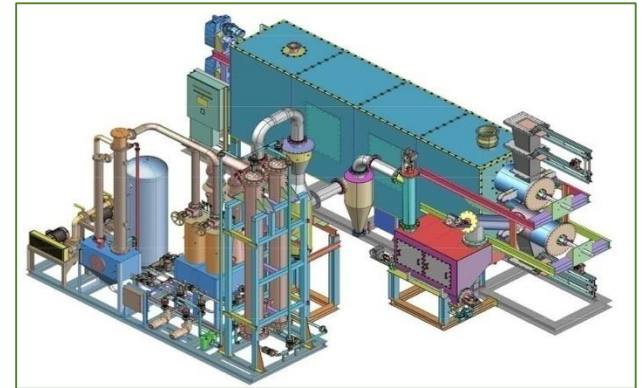
«Waste to Energy» Қалдықтар энергияға айналады"

қалдықтарды жағу, содан кейін Жаңартылатын энергия көздері (ЖЭК)-ке ұқсас электр энергиясын алу (Еуропалық Парламент пен Еуропалық Одақ Кеңесінің 2010/75/ЕО "өнеркәсіптік шығарындылар туралы", 91/689/ЕО "қауіпті қалдықтар туралы", 2008/98/ЕС "қалдықтар туралы" директивалары)

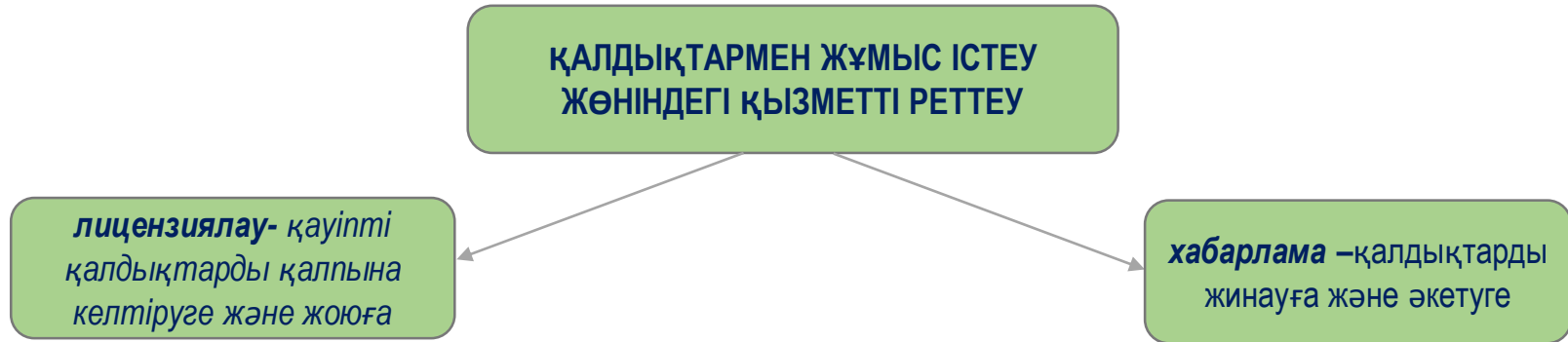
ІСКЕ АСЫРУ ҚАЖЕТТІЛІГІНІҢ СЕБЕПТЕРІ «WASTE TO ENERGY»

- ҚТҚ өндеудің тиісті деңгейінің болмауы;
- қоқысты жинау мен шығарудың төмен тарифтері;
- инвестициялық тартымсыздық және саланың рентабельді еместігі.

Технология Waste to Energy с выработкой синтетического газа в Копенгагене

РЕТТЕУШІ ҚҰРАЛДАРДЫ ЕНГІЗУ ҚАЖЕТТІЛІГІНІҢ СЕБЕПТЕРІ:

қалдықтармен жұмыс істеу кезінде бұзушылық фактілерінің болуы (қалдықтарды санкцияланбаған орналастыру орындары, қауіпті қалдықтарды алдын ала залалсыздандырусыз заңсыз көму);

осы саланы бақылау және реттеу тетіктерінің болмауы.

ҚАЛДЫҚТАР КЛАССИФИКАТОРЫ

МӘСЕЛЕЛЕР ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Қолданыстағы қалдықтар классификаторының кемшілігі-бір қалдықты кодтауда әртүрлі тәсілдермен түсіндіру мүмкіндігі.Еуропалық қалдықтар каталогына негізделген жаңа қалдықтар классификаторы қалдықтардың қауіптілік деңгейінен алшақтауды, сонымен қатар қауіпті ғана емес, сонымен қатар қауіпті емес қалдықтарды да жіктеуді ұсынады.

Белсенді Қалдықтар классификаторы	Еуропалық қалдықтар каталогы
Бөлімше: Жасыл-G индексі; Янтарь -А индексі; Қызыл-R индексі.	Бөлімдері: "мүлдем" қауіпсіз (қағаз, шыны); "мүлдем" қауіпті (қорғасын аккумуляторы); "айнадай": құрамында қауіпті заттар жоқ Қауіпсіз қалдықтар (19 12 06* - құрамында қауіпті заттар бар ағаш қалдықтары); құрамында қауіпті заттар бар қауіпті қалдықтар (19 12 07 - 19 12 06* - да айтылғандардан басқа ағаш қалдықтары)
855 қауіпті қалдықтар	Қалдықтардың 839 түрі (қауіпті де, қауіпті де емес), оның ішінде :232" мүлдем "қауіпті; 261" мүлдем "қауіпсіз; 346" айна " қалдықтары.
12 қауіпті қасиеттері	14 қауіпті қасиеттері

ЕУРОПАЛЫҚ ҚАЛДЫҚТАР КАТАЛОГЫНЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

1. Қауіпті қалдықтарды "Жұлдызшамен"таңбалау арқылы жіктеудің қарапайымдылығы мен ыңғайлылығы
2. Қалдықтарды "қауіпті" және "қауіпті емес" деп түбегейлі бөлу (қауіп деңгейінсіз)
1. Жіктелетін қалдықтардағы қауіпті заттардың құрамын бағалау мүмкіндігі
2. Қалдықтарды қасиеттерінің, қызмет түрлерінің немесе процестердің бірегейлігі негізінде топтастыру

«Ластаушы төлейді»

АЛДЫН АЛУ ФУНКЦИЯСЫ

ластаушы ластануды азайтуға мүдделі болуы керек, өйткені экологиялық айыппұлдар өте жоғары.

ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ ФУНКЦИЯСЫ

ластаушы қазірдің өзінде келтірілген залалдан тазарту шығындарын көтеруі керек.

"Ластаушы төлейді" қағидатын іске асыру тетіктері

АЛДЫН АЛУ ФУНКЦИЯСЫ

1. Ең жақсы қолжетімді технологияларды енгізу
2. Кешенді экологиялық рұқсат алу
3. Кәсіпорындарды экономикалық ынталандыру

ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ ФУНКЦИЯСЫ

1. Ремедиация (бастапқы қалпына келтіру)
2. Әкімшілік айыппұл мөлшерін ұлғайту
3. Тарату қорларын құру

БАСЫМ ОСАЛ САЛАЛАР

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ

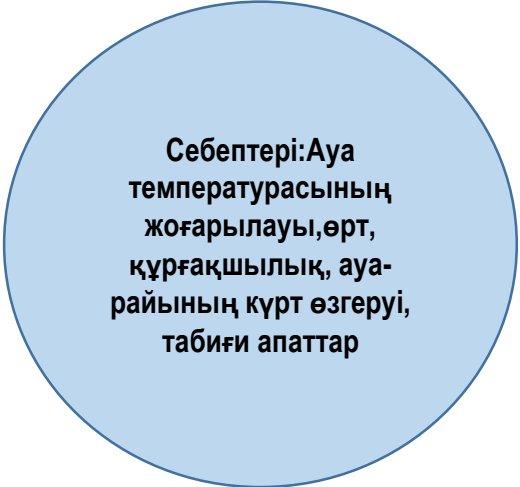
Тәуекелдер: жаздық бидай өнімділігі 2030 жылға қарай 13-37% - ға, ал 2050 жылға қарай 20-49% - ға төмендейді деп күтілуде.

Шешім: суару технологиялары, сақтандыру жүйелері, ақпарат. ауа райы жағдайларын қамтамасыз ету, есепке алу.

ОРМАН ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Тәуекелдер: өрт, орманның деградациясы, орман аурулары, көбеюдің төмен деңгейі және тұрақтылық.

Шешім: ормандарды бақылау, ормандарды қалпына келтіру жүйесін енгізу.

Себептері: Ауа температурасының жоғарылауы, өрт, құрғақшылық, ауа-райының күрт өзгеруі, табиғи апаттар

СУ ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Тәуекелдер: Қазақстанда судың қолжетімділігі және су ресурстарының орташа жылдық көлемі 2030 жылға қарай тағы 30 пайызға төмендеуі мүмкін%

Шешім: суару инфрақұрылымының жағдайын жақсарту, заманауи су үнемдеу технологияларын енгізу.

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАУ

Тәуекелдер: су тасқыны, су тасқыны, сел және т. б.

Шешім: ерте ескерту, ескерту жүйесі, қорғаныс технологияларын қолдану, халықты оқыту

ҚР экономикасының осал салалары үшін тәуекелдерді азайту экономиканы әртараптандыру процестерінің тиімділігін және орнықты даму мақсаттарына қол жеткізуді арттырады

Бүгінгі күні әлемдік экономиканы декарбонизациялау және климаттық реттеуді қатаңдату тренді байқалады. Атап айтсақ, өткен жылы еуропалық Одақ шығарындылардың жоғары деңгейі бар елдерден импортталатын өнімдерге «шекаралық көміртек салығын» әзірлеуге кірісті. Бұл Еуропа нарығында отандық өнімдердің жоғары бәсекелестігін сақтау үшін шығарындылардың көлемін қысқарту қажет екенін білдіреді.

ҚОРШАҒАН ОРТАҒА ӘСЕРДІ БАҒАЛАУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ (ҚОӘБ)

ЭК ҚОЛДАНЫСТАҒЫ РЕДАКЦИЯСЫ

ҚОӘБ I-IV санаттағы объектілерді қамтыды~ 19 мың кәсіпорын

Жұртшылықтың қатысуы бір рет жүзеге асырылады

1

Қорытындыны уәкілетті орган береді

ЭК жаңа РЕДАКЦИЯСЫ

ҚОӘБ I санаттағы ~ 2,6 мың кәсіпорын нысандарын қамтыды

2,2 мың кәсіпорын (металлургия өндірісінің объектілерін салады. мат. және т. б. төмен қуатты) – СКРИНИНГ

3,5 мың кәсіпорын (тұрмыстық химия, полиуретан және т. б. өндіру объектілері) - хабарлама жасау тәртібі

10,7 мың кәсіпорын (қоғамдық тамақтандыру объектілері және т. б.) – ҚОӘБ-дан босатылады

4 кезеңнің әрқайсысына жұртшылықтың қатысуы

ҚОӘБ алқалы қарау институты

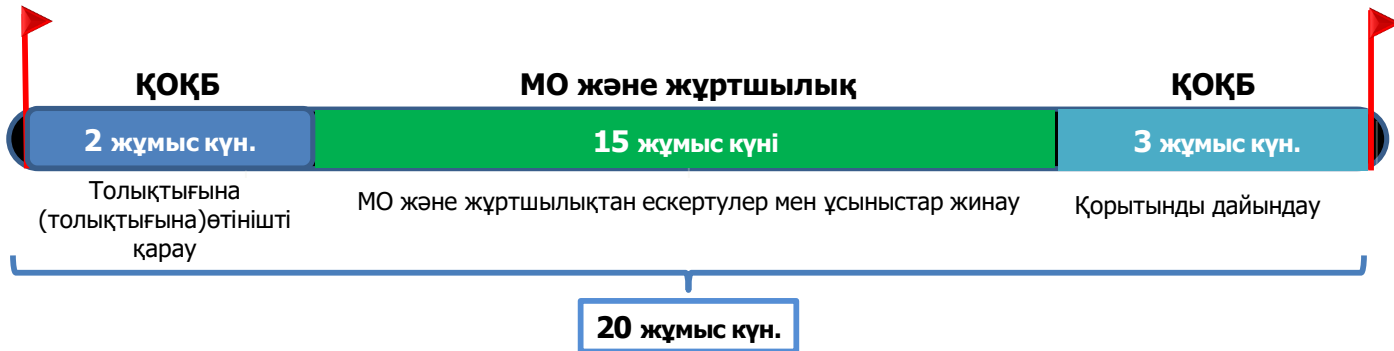

Жобадан кейінгі талдау кезеңі

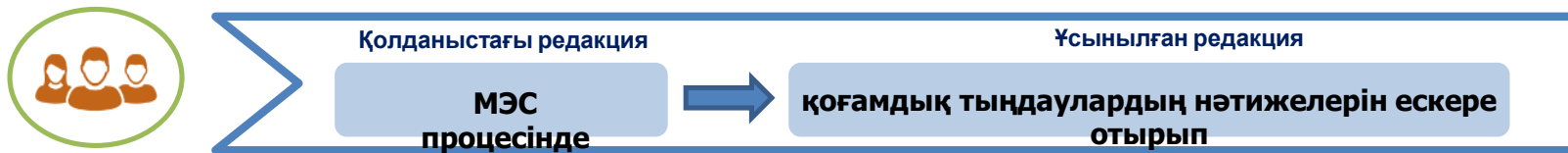
Қоршаған ортаға әсерді бағалауды қамту аясын айқындау туралы және (немесе) көзделіп отырған қызметтің әсерлерін скрининг нәтижелері туралы қорытындылар

Қамту және скрининг саласын жүргізу рәсімі

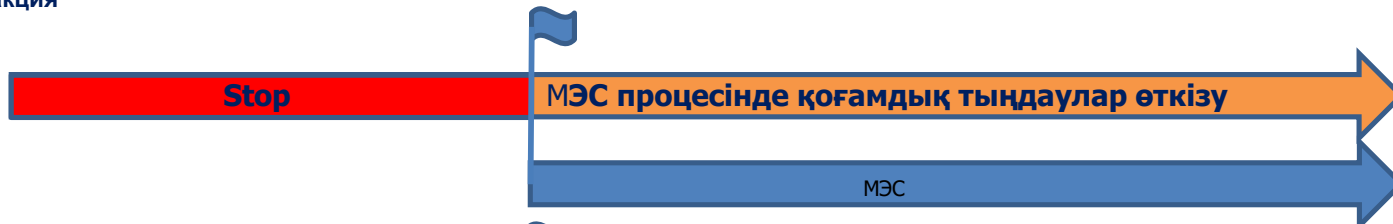

2. Мемлекеттік экологиялық сараптама кезіндегі қоғамдық тыңдаулар (ЗГЭЭ и ЭРВ)

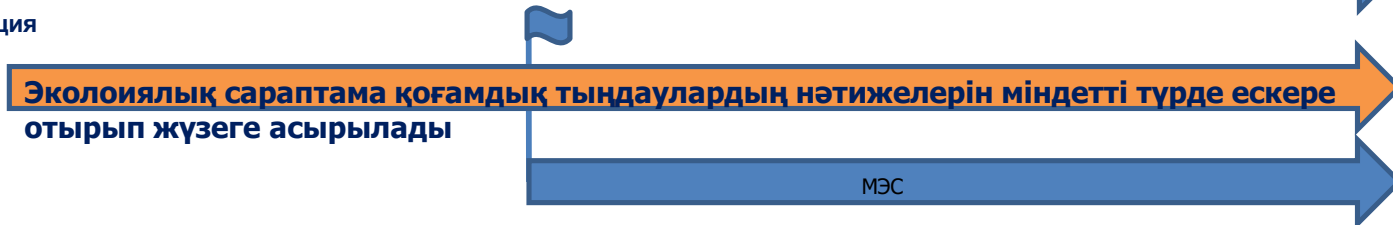

МЭС-мемлекеттік экологиялық сараптама

Қолданыстағы редакция

Ұсынылған редакция

4. ҚОӘБ есебін пысықтау

Қолданыстағы редакция

- ҚОӘБ есебін нақтылау мүмкіндігі жоқ
- Қайталама қоғамдық тыңдаулар ұйымдастырылады

Ұсынылған редакция

- Пысықталған есеп ҚОҚБ порталы арқылы келіп түседі
- ҚОҚБ және жұртшылыққа қол жетімділік

Стратегиялық экологиялық бағалау (4 КЕЗЕҢНІҢ ӘРҚАЙСЫСЫНДА)

ҚОӘБ (4 КЕЗЕҢНІҢ ӘРҚАЙСЫСЫНДА)

Қолданыстағы редакция

- Қоршаған орта сапасы нормативтерінің негізгі критерийі санитарлық-гигиеналық нормативтерге (СЭС) сәйкес адам денсаулығына әсер ету болып табылады және өсімдіктер мен экожүйелерге әсерін ескермейді
- Нормаланатын параметрлер саны ЭЫДҰ елдерінде қолданылатын параметрлер санынан едәуір асып түседі.
- Нормалау жүйесі зиянды заттардың шығарындылар, төгінділер, қалдықтарды орналастыру көздерінде және санитарлық-қорғау аймағының шекарасында (радиусында) сапалық және сандық құрамы бойынша ластану параметрлерін айқындайды.
- Мысалы, I санаттағы объектілер үшін СҚА мөлшері өндірістік объектілердің санитарлық жіктелуіне байланысты 0,5-7 км құрайды және қоршаған орта жағдайының айтарлықтай жақсаруына әкелмейді.

Экологиялық кодекс жаңа

- САПАНЫҢ экологиялық Стандарттарының негізгі критерийлері адам денсаулығына ғана емес, жалпы экожүйеге де, сауықтыруға әсер ету болып табылады.
- Есепке алынды:
- қоршаған орта жағдайының химиялық, физикалық көрсеткіштері
- табиғи орта сапасының индикаторлары
- Нормалау жүйесі шығарылатын өнім бірлігіне шаққандағы ластанудың меншікті нормативіне ауыса отырып, әсер ету облысының шекарасында және белсенді ластану ауданында сапалы құрам бойынша ластану параметрлерін анықтауға негізделген.
- Мысалы: I санаттағы объектілер үшін әсер ету аймағы ластану деңгейіне байланысты жеке анықталады. Бұл ретте, әсер ету шекарасындағы ластану деңгейі антропогендік ластануға ұшырамаған жақын маңдағы аумақтың жай-күйімен салыстырылатын болады, бұл ҚҚТ енгізуге ынталандыратын болады.

ЭМИССИЯЛАР ҮШІН ТӨЛЕМ ЖӘНЕ ТАБИҒАТТЫ ҚОРҒАУ ІС-ШАРАЛАРЫНА ҚАРАЖАТТЫҢ МАҚСАТТЫ ЖҰМСАЛУЫ

ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ТӘЖІРИБЕ

№	Аймақтың атауы	төлемдердің нақты түсімдерінің көлемі (млн. теңге)	қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шараларға бағытталған қаражат көлемі (млн. теңге)	Доля %
1	г. Нур-Сұлтан	1 818	5 827	321%
2	г. Алматы	1 571	6 559	417%
3	г. Шымкент	335	0	0%
4	Туркестанская область	1 120	52	5%
5	СКО	1 598	2	0%
6	Павлодарская область	13 673	936	7%
7	Мангистауская область	1 776	443	25%
8	Костанайская область	5 641	5 244	93%
9	Кызылординская область	10 608	806	8%
10	Карагандинская область	14 341	1 918	13%
11	ЗКО	2 330	112	5%
12	Жамбылская область	2 866	722	25%
13	ВКО	5 979	1 664	28%
14	Атырауская область	9 917	3 043	31%
15	Алматинская область	1 245	329	26%
16	Актюбинская область	9 450	11 140	118%
17	Ақмолинская область	2 859	285	10%
	ИТОГО	87 126	39 081	45%

РЕФОРМА

Заң жобасында қоршаған ортаға эмиссиялар үшін түсетін төлемақыны табиғат қорғау іс-шараларына жұмсау төлемақының түсімдерінен 100% мөлшерінде көзделген

ШЫҒАРЫНДЫЛАРДЫ БАҚЫЛАУДЫҢ АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҮЙЕСІ (АСМ)

АСМ эмиссиялардың негізгі стационарлық көздеріндегі қоршаған ортаға эмиссиялардың көрсеткіштерін қадағалайды және уәкілетті органның ақпараттық жүйесімен онлайн-байланысы бар.

Табиғат пайдаланушы
I санат

шығарындылар
туралы мәліметтер

ҚР экология және
табиғи ресурстар
министрлігі

мұнай өндірісі

электр энергиясын өндіру

металлургиялық өндіріс

бейорганикалық өндіріс
хим. заттар мен хим. өнімдер

металл емес минералды өнімдер өндірісі

КҮТІЛЕТІН ӘСЕР:

- Шығарындылар туралы дұрыс және уақтылы ақпаратты қамтамасыз ету;
- Бұзушылықтарға уақтылы ден қою;
- Онлайн режимде атмосфералық ауаның сапасы туралы халықты хабардар ету.

БҰЗУШЫЛЫҚТАРҒА ДЕРЕУ ДЕН ҚОЮ

Ағымдағы МЕХАНИЗМ

Сол күні	Шағым
1-2 күн	Бақылау субъектісін тексеруден бір тәулік бұрын хабардар ету
1 күн	Тағайындау туралы актіні прокуратурада тіркеу
1-3 күн	Тағайындау туралы актіні (басшыға немесе өкілге) тапсыру)

Тексеру 3-6 күннен кейін басталады

Ұсынылған МЕХАНИЗМ

Сол күні	БАҚ арқылы шағым
Сол күні	Тексеру(шығару, төгу сынамаларын алу)
Келесі күні	Тағайындау туралы актіні тіркеу

Тексеру сол күні басталады

Механизмді енгізу себебі

- Уақытты жоғалту және зертханалық зерттеулер жүргізудің өзектілігі (3-5 күн);
- Экологиялық бұзушылықтарға уақтылы ден қоймау және жолын кесу.

МЫСАЛЫ

- көлдің ластану фактісі бойынша. Алакөл тексеру 5 күн өткеннен кейін тағайындалды
- Жайық өзенінде "АтырауСуАрнасына" қатысты балықтардың өлімі фактісі бойынша тексеру 11 күн өткеннен кейін тағайындалды

➤ ҚР-НЫҢ ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАҒА КӨШУІ ЖӨНІНДЕГІ ТҰЖЫРЫМДАМА КӨРСЕТКІШТЕРІНЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ:

- еуропалық деңгейге дейін жеткізе отырып атмосфералық ауаның сапасын жақсарту;
- қалдықтарды өндіруге қайта өңдеу үлесін ұлғайту бойынша.

➤ ЖЕР ҮСТІ СУЛАРЫНЫҢ САПАСЫН ЖАҚСARTU БОЙЫНША ОРНЫҚТЫ ДАМУ МАҚСАТТАРЫН ІСКЕ АСЫРУ

➤ ПАРНИКТІК ГАЗДАР ШЫҒАРЫНДЫЛАРЫН АЗАЙТУ ЖӨНІНДЕГІ ПАРИЖ КЕЛІСІМІ БОЙЫНША ҚАБЫЛДАНҒАН МІНДЕТТЕМЕЛЕРДІ ОРЫНДАУ

Қолданылған әдебиеттер

- 1. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі. 2021жыл 02 қаңтар.
- 2. Министерство экологии, геологии и природных ресурсов Республики Казахстан. Экологического кодекса РК. Нурсултан. 2022г. <https://ecounion.kz>

Назарларыңызға рақмет!